

УДК 378, 147.091.133:796

ІНТЕГРАЦІЙНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Андрій БАБЕНКО (Кіровоград, Україна)

Постановка проблеми. Останні роки відзначаються реформуванням вищої освіти в Україні, прагненням докорінних змін, модернізації системи підготовки майбутнього вчителя. Цілий ряд державних документів спрямований на підвищення професійної підготовки вчителів фізичного виховання [1; 5; 6; 10]. Завдання полягає в тому, щоб підготувати фахівця з високим рівнем професійної культури та компетентності. У документах зазначається, що система фізичного виховання потребує серйозної перебудови й удосконалення, звертається увага на гостру необхідність у зміні програмних підходів і визначенні пріоритетних напрямів.

Ефективність вирішення даної проблеми залежить від вирішення проблеми пошуку підходів до побудови системи підготовки вчителя у вузі та вдосконалення її змісту. Одним із них, на нашу думку, може бути інтеграційно-тематичний підхід, який забезпечує таку систему професійних знань, умінь і навичок, яка уможливує глибоке осмислення педагогічних завдань, послідовне вирішення складних навчально-виховних ситуацій, прогнозування й моделювання подальших кроків освітньо-виховного впливу.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема інтеграції у системі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання активно розробляється з 90-х років ХХ ст., коли вона стає предметом інтенсивних теоретичних і практичних пошуків у вищій школі, а інтегративні підходи до навчання починають відігравати домінуючу роль. Учені А. В. Забора, В. Є. Білогур, О. В. Нікуліна, О. О. Череватенко, О. Л. Шабаліна, В. І. Наумчук, О. Ніфака, Н. І. Саннікова, О. В. Тимошенко, О. А. Свєртнев, Г. Г. Наталов та ін. стверджують, що інтеграція навчального матеріалу з різних дисциплін сприятиме суттєвому оновленню навчальної діяльності студентів. Вони одностайні в думці, що інтеграція у системі вищої освіти відчутно впливає на оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні інтеграційно-тематичного підходу в системі підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання.

Виклад основного матеріалу. У 80-і роки ХХ століття, коли у педагогіці відбувається різке зростання інтегративних тенденцій, а поняття “інтеграція” набуває самодостатнього педагогічного значення, вчені одним із пріоритетних напрямків удосконалення системи підготовки вчителів фізичної культури вважали комплексно-тематичний підхід. Так, О. В. Петунін [8; 9] відзначав, що в умовах, коли однією із визначальних тенденцій наукового знання є інтеграція окремих наукових дисциплін, коли здійснюються пошуки глибоких і всебічних зв'язків педагогічної теорії з практикою виховної роботи, визнання отримує системно-структурний або комплексний підхід до аналізу й формування професійної діяльності вчителя фізичної культури, який передбачає інтеграцію накопичуваних студентами теоретичних знань і практичного досвіду. Автор вбачає реальні передумови подолання фрагментарного підходу до фізкультурної освіти в побудові істинно наукових основ підготовки студентів до професійної діяльності вчителя на новому міждисциплінарному рівні [9:26].

Проаналізувавши тенденції розвитку змісту освіти на факультетах фізичного виховання, А. К. Кагієв [2; 3; 4] зробив висновок, що комплексний характер сучасних проблем фізичного виховання вимагає удосконалення змісту фізичного виховання на основі інтеграції, об'єднання різних дисциплін, які відповідають за спеціальну, професійну підготовку, в комплекси, концентрації інформації навколо вузлових питань навчання. Введення комплексних, міждисциплінарних курсів у зміст освіти на факультетах фізичного виховання дозволить призупинити подальшу диференціацію, скоротить багатопредметність навчальних планів, дозволить уникнути дублювання навчальної інформації [4:11].

Одним із напрямків удосконалення та оптимізації навчання він вважав шлях інтенсивного розвитку на відміну від екстенсивного. Тут можливий, відзначав автор, перехід до комплексно-тематичного принципу планування навчального процесу, вироблення принципів конструювання навчальних планів з метою подальшого його удосконалення, збільшення частки самостійної підготовки студентів [4:4]. Він характеризується тим, що поряд із базовими загальнонауковими і професійними дисциплінами інформація деяких, малих за обсягом навчальних курсів, концентрується навколо вузлових питань навчання, і ці курси, втрачаючи самостійний статус, входять у зміст відповідних комплексів (наприклад, у комплекс “Теоретичні основи фізичного виховання” можуть входити всі теоретичні дисципліни, які мають безпосереднє відношення до процесу фізичного

виховання). У цьому випадку, стверджує автор, проблеми фізичного виховання розглядаються не з позицій однієї дисципліни, а комплексно, у їхньому синтезі. Такими можуть бути комплексні курси “Психофізіологія фізичного виховання”, “Медико-біологічні і психологічні особливості обраного виду спорту” [2:17–18].

Комплексно-тематичний принцип планування навчального матеріалу сприяє формуванню у майбутніх учителів фізичного виховання цілісного розуміння предметів, що вивчаються, є одним із можливих шляхів інтенсифікації змісту підготовки спеціалістів [2:20]. А. К. Кагієв розробив варіант оптимізованої моделі змісту освіти на факультетах фізичного виховання із циклу “Теоретичні основи фізичного виховання”, який має тісні логічні зв’язки не тільки всередині циклу, але й з базовими і суміжними дисциплінами інших циклів [3:24]. Одним із раціональних і економічних шляхів удосконалення системи підготовки спеціалістів, вважає автор, є інтенсифікація і економізація навчання, обмеження і концентрація інформації з вузлових проблем навчання, їх комплексування, тобто оптимізація змісту освіти на базі структурно-логічного аналізу й моделювання [3:16].

Автор обґрунтував необхідність введення комплексних тем (так званих вузлових тем), значення яких надзвичайно велике в системі професійно-педагогічної підготовки. Особливо це важливо, коли на вивчення теми відводиться незначна кількість годин, коли тема висвітлюється в різних дисциплінах протягом усього навчання, що досить часто призводить до поверхового вивчення, порушення логічної послідовності, дублювання, коли порушується зв’язок не лише між дисциплінами всередині циклу (по горизонталі), але й між дисциплінами різних циклів (по вертикалі) [3:19]. Комплексування теми передбачає чіткі міжпредметні зв’язки між навчальними дисциплінами, виключає дублювання і застарілу інформацію. Комплексне вивчення теми, яка є вузловою в змісті навчання, передбачає проведення ряду послідовних занять (лекційних і семінарських). Автор наводить приклади таких комплексних тем: “Навчання в процесі фізичного виховання”, “Організація і проведення змагань” тощо [3:21].

Однак слід зазначити, що ідеї, висловлені вченими, не знайшли в той час практичного втілення. Активізуються дослідження з 90-х років ХХ ст., коли науковці намагаються визначити педагогічні та дидактичні умови інтеграції фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін, розробити й впровадити у навчальний процес інтегровані курси [13; 14]. Учені акцентують увагу на необхідності реалізації у навчально-виховному процесі підготовки майбутніх вчителів фізичного виховання трьох типів внутрішньопредметних і міжпредметних зв’язків – інформаційного, операційного, мотиваційного. Такий підхід дає більшу можливість оцінити теоретичну, методичну, фізичну (спеціальну) й технічну підготовку на етапах навчання студентів. Так, О. В. Нікуліна охарактеризувала три рівні інтеграції у навчанні:

- рівень цілісності міжпредметних зв’язків – перший і вищий рівень інтеграції, який завершується формуванням нової дисципліни, що носить інтегративний характер і має власний предмет вивчення (на цьому рівні здійснюється повна змістовна й процесуальна інтеграція в рамках утворення нового цілісного предмета й вирішуються всі дидактичні завдання курсів, що інтегруються);
- рівень дидактичного синтезу – другий рівень інтеграції – характеризує не тільки змістовну інтеграцію навчальних предметів, але й процесуальний синтез, що передбачає перш за все інтеграцію форм навчальних занять;
- рівень міжпредметних зв’язків – третій рівень інтеграції – пов’язаний із вирішенням таких дидактичних завдань, як актуалізація знань учнів, їх узагальнення й систематизація [7].

Спираючись на дослідження науковців, можна визначити такі лінії інтеграційно-тематичного підходу:

1. Спеціально-предметна лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань і умінь студентів зі спеціальних дисциплін, з метою формування їхньої міцної і усвідомленої системи.
2. Психолого-педагогічна лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань студентів із курсів психолого-педагогічних дисциплін і їхнього перенесення у сферу предметної методики як основи формування професійно значущих знань і умінь загального характеру.
3. Предметно-методична лінія інтеграції: припускає інтеграцію змісту курсів методики викладання споріднених предметів, з метою формування у студентів методичних знань і умінь узагальненого характеру, що мають властивість мобільності, функціональності й універсальності
4. Технологічно-методична лінія інтеграції: передбачає інтеграцію знань студентів з методики викладання спеціального предмета і сучасних технологій навчання з метою формування системи знань і вмінь з раціональної організації і управління пізнавальною діяльністю учнів на основі її системної мотивації, діагностики та рівневої оцінки їхніх навчальних досягнень.

Суть інтегративно-тематичного підходу полягає в тому, що змістовне, методичне та організаційне об’єднання матеріалу різних дисциплін здійснюється навколо теми чи розділу базової навчальної дисципліни. Навчальна тема передбачає об’єднання матеріалу навколо його основних, провідних положень. Навчальні теми мають бути розташовані у змісті навчальної дисципліни таким чином, щоб

провідні ідеї кожної з них, з одного боку, були підпорядковані провідним ідеям курсу, з іншого, розкривали б ці провідні ідеї, тобто, в процесі вивчення теми відбувалася б конкретизація провідних ідей дисципліни.

Висновок. Інтеграційно-тематичний підхід дає можливість засвоювати професійні та спеціальні знання за рахунок ущільнення, переконструювання та концентрації всього змісту навчального матеріалу. Інтеграція традиційних і інноваційних навчальних процесів в організаційному, змістовому й методичному аспектах може стати стратегічним напрямком оновлення системи підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про фізичну культуру і спорт” (від 18 червня 1999 року // Голос України. – 1999. – 17 липня.
2. Кагиев А. К. Вопросы моделирования содержания образования на факультетах физического образования // Совершенствование профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания: межвузовский сборник научных трудов / А. К. Кагиев. – Пермь: ПГПИ, 1986. – С. 15–24.
3. Кагиев А. К. Оптимизация содержания образования на факультетах физического воспитания // Совершенствование процесса обучения будущих учителей физического воспитания: межвузовский сборник научных трудов / А. К. Кагиев. – Пермь: ПГПИ, 1983. – С. 16–34.
4. Кагиев А. К. Становление и развитие учебного процесса на факультетах физического воспитания: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки”. – Ростов-на-Дону, 1986. – 17 с.
5. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – №1. – С. 5–12.
6. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – №2. – С. 2–7.
7. Никулина Е. В. Интегрированное обучение в профессиональной подготовке студентов факультета физической культуры / Е. В. Никулина // Теория и практика физической культуры. – 2006. – №4. – С. 42–44.
8. Петунин О. В. Формирование профессионального мастерства учителей физической культуры / Петунин О. В. – М.: Просвещение, 1980. – 112 с.
9. Петунин О. В. Экспериментальная система комплексного подхода к подготовке учителя физической культуры // Совершенствование профессиональной подготовки будущих учителей физического воспитания: межвузовский сборник научных трудов / О. В. Петунин / – Пермь: ПГПИ, 1989. – С. 26–32.
10. Про затвердження заходів, спрямованих на реформування системи фізичного виховання учнів та студентської молоді у навчальних закладах України // Здоров'я та фізична культура: інформаційно-методичне видання. – 2009. – Березень. – №8. – С. 12–16.
11. Федорец Г. Ф. Проблема интеграции в теории и практике обучения: (Предпосылки, опыт): учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец. – Л.: ЛГПИ, 1989. – 93 с.
12. Федорец Г. Ф. Проблема интеграции в теории и практике обучения: (Пути развития): учебное пособие к спецкурсу / Г. Ф. Федорец. – Л.: ЛГПИ, 1990. – 82 с.
13. Технологія інтегрованого викладання дисциплін “Теорія і методика фізичного виховання” і “Гімнастика з методикою викладання” в процесі підготовки майбутніх вчителів фізичної культури: метод. рек. / [ред. О. М. Худолій, уклад. А. В. Забора]. – Харків: ОВС, 2003. – 32 с.
14. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти”. – К., 2009. – 38 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Бабенко Андрій Леонідович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики олімпійського і професійного спорту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інтеграція у навчальному процесі вищої школи.